
ОРГАНИЗАЦИОННО-ИКОНОМИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОБЕЗЩЕТЕНИЯТА ПРИ БОЛЕСТ С ВРЕМЕННА НЕРАБОТОСПОСОБНОСТ

Пламен П. Йорданов¹
Маргарита Ив. Николова²
Жанета Ем. Ангелова³

^{1, 2, 3} Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов, България
E-mail: ¹*p.yordanov@uni-svishtov.bg*; ²*m.i.nikolova@uni-svishtov.bg*;
³*d010219209@uni-svishtov.bg*

Резюме: Осигуряването при болест с временна неработоспособност с общ характер се отличава с определени особености, произтичащи от спецификата на покрития риск. Заболяването е явление, което се проявява с голяма честота, но с малка тежина и със специфични последици – намален или загубен доход от упражнявана трудова дейност през непродължителните периоди на неработоспособност. Обект на изследване е осигуряването при болест с общ характер, а предмет – организационната рамка и режимът на предоставяните обезщетения при временна неработоспособност. Цел на настоящата разработка е да бъдат проучени организационно-икономическите характеристики на паричните обезщетения при болест с временна неработоспособност с общ характер в избрани страни от Европейския съюз като основа за очертаване насоките за организационно развитие и усъвършенстване на предоставяната осигурителна защита в България.

Ключови думи: болест с временна неработоспособност, заболяване с общ характер, обезщетение при болест с временна неработоспособност с общ характер.

Тази статия се **цитира**, както следва: **Йорданов П., Николова М., Ангелова Ж.** (2021). Организационно-икономически характеристики на обезщетенията при болест с временна неработоспособност. Народностопански архив, (3), с. 15-35.

URL: www2.uni-svishtov.bg/NSArhiv

JEL: H55.

* * *

Въведение

Основите на осигуряването при болест, като отрасъл на съвременното социално осигуряване, са поставени с разпоредбите на германското законодателство, въвеждащо обществените осигуровки на работниците от 1883 г. Неговата поява обаче не следва да бъде възприемана като еволюционен скок, а като продължение и резултат от естественото развитие на взаимопомощта и солидарността в професионалните общности на упражняващите труд в тежки условия и при изключителни опасности за тяхното здраве и работоспособност (Кацаров, 1957, стр. 15 и сл.).

Обект на изследване е осигуряването при болест с общ характер¹, проявяващо се като основен отрасъл на съвременното социално осигуряване, а предмет – организационната рамка и режимът на предоставяните обезщетения при временна неработоспособност². Цел на настоящата разработка е да бъдат проучени организационно-икономическите характеристики на паричните обезщетения при болест с временна неработоспособност с общ характер в избрани страни от Европейския съюз като основа за очертаване насоките за организационно развитие и усъвършенстване на предоставяната осигурителна защита в България³. Постигането на така поставената цел изисква решаването на някои конкретни научноизследователски задачи:

- очертаване съдържателните характеристики на осигуряването при болест, като отрасъл на социалното осигуряване, и отпусканите от него обезщетения при временна неработоспособност;

¹ Основание за обособяване на осигурителната защита във връзка със случаите на неработоспособност с общ (непрофесионален) характер е обстоятелството, че упражняваната конкретна професия или извършваната конкретна работа, макар и да влияе в една или друга степен върху честотата и тежината на осигурителните случаи, не може да бъде възприемана като единствена и изключителна причина за тяхното настъпване (Кацаров, Обществено осигуряване на работниците и служителите, 1957, стр. 163).

² В настоящата разработка понятията неработоспособност и нетрудоспособност, независимо от съществуващите основания за тяхното разграничаване, ще бъдат използвани като синоними. По този повод проф. Ив. Кацаров обвързва работоспособността и неработоспособността с преценката относно възможностите да се изпълнява конкретна трудова дейност (работа), и, съответно, трудоспособността и нетрудоспособността – с преценката относно възможностите за упражняване на трудова дейност изобщо (Кацаров, 1957, стр. 288).

³ Извън обхвата на изследване остават плащанията при временно намалена работоспособност, при чието настъпване осигурителните системи, в преобладаващата си част, извършват плащания под формата на обезщетения при трудоустрояване, отпускани при специфични условия и предпоставки.

- проучване на организационната рамка и режима на отпускните обезщетения при болест с временна неработоспособност в избрани страни от Европейския съюз;
- очертаване на организационната рамка и режима на отпускните обезщетения при болест с временна неработоспособност в България;
- маркиране на насоките за развитие на режима на обезщетенията при болест с временна неработоспособност в България.

За постигането на така представената цел и в изпълнение на поставените конкретни научноизследователски задачи са систематизирани, анализирани и обобщени специализирана научна литература, нормативни актове и официална статистическа информация. Използвани са традиционните методи на научното изследване – исторически метод, сравнителен метод, метод на анализ и синтез, метод на експертните оценки, метод на наблюдението, статистико-математически методи. Ретроспективното изучаване е съобразено с възможностите за постигане на съпоставимост на данните.

I. Осигуряване при болест и организационна рамка на паричните обезщетения при временна неработоспособност с общ характер

Популярна дефиниция на Световната здравна организация (СЗО) обвързва здравето със състоянието на пълно физическо, психическо и социално благополучие на индивида, основано на отсъствието на болест или увреждания (Устав (Конституция) Всемирной Организации Здравоохранения). От позициите на подобно разбиране нормалното здравословно състояние може да бъде поставено в основата на физическата годност и дееспособност, възприемани и като компонент на работоспособността, а заболяванията (и уврежданията) – като причина за ограничени възможности за пълноценно участие в основните области от човешкото ежедневие, в т.ч. образование и икономическа активност (Международна класификация на функционирането, уврежданията и здравето, 2018, стр. 126 и сл.). В този смисъл проф. В. Мръчков представя болестта като абстракция, изразяваща се в нарушение в структурата и органите на човешкия организъм и тяхното функциониране, като обвързва заболяванията със състоянието на човешкия организъм, обусловено от проявлението на конкретна болест (Мръчков, 2014, стр. 181).

Като елемент от ежедневието, застрашаващ нормалното човешко съществуване, болестта (и заболяванията) намират адекватно отражение в актове на Международната организация на труда (МОТ):

- разпоредбите на чл. 3 и чл. 4 на Конвенции № 24 (Международните трудови конвенции в България, 1992, стр. 268 - 268) и № 25 (Международните трудови конвенции в България, 1992, стр. 272) от 1927 г. (относно осигуровката болест) обвързват, съответно, настъпването на неспособност за работа поради ненормалното състояние на физическото или умственото здраве с правото на парично обезщетение най-малко през първите 26 седмици от нетрудоспособността и настъпването на заболяване с правото, от началото на заболяването и най-малко до изтичане на срока на изплащане на обезщетението при болест, на лечение от надлежно определен лекар и получаване на необходимите по количество и качество лекарства и лечебни материали;

- Разпоредбите на чл. 2 на Препоръка № 67 от 1944 г. (Рекомендация 67 об обеспечения дохода, 1944 г.) отреждат водеща роля на задължителното социално осигуряване при гарантиране на средства за съществуване, в т.ч. и в случаи на болест;

- Разпоредбите на Конвенция № 102 от 1952 г. (Конвенция № 102 на Международната организация на труда за социална сигурност (минимални стандарти), 1952 г.), с които на практика се структурират системите за социална защита и се очертават техните базови организационни стандарти, утвърждават обособяването на медицинското обслужване в случаи на заболяване и предоставянето на парични плащания при болест и при инвалидност с общ (непрофесионален) характер като самостоятелни области на социалната сигурност.

Осигуряването при болест⁴ с временна неработоспособност с общ характер, като отрасъл на социалното осигуряване, се отличава с определени особености, произтичащи от спецификата на покрития риск. Заболяването, като част от човешкото ежедневие, се проявява с голяма

⁴ Сходството на неблагоприятните последици позволява уеднаквено третиране на болестите и злополуките с общ характер във връзка с организиране на осигурителната защита. В теорията и практиката на социалното осигуряване с понятието злополука е прието да се представя увреждане на организма, предизвикано от случайно, поединично непредвидимо, породено от външни причини и действащо внезапно, за кратко и неотразимо за лицето събитие. Проявлението на злополуката, в сравнение с болестта, се характеризира с по-ниска честота, но с по-голяма тежина (Кацаров, Теория на общественото осигуряване. Част II., 1967, стр. 409 и сл.). Като приравнени на болестта следва да бъдат възприемани и случаите, в които работоспособни лица, по обективни причини, са възпрепятствани да работят – поради необходимост от (възстановително или превантивно) санаторно-курортно лечение, карантина, полагане на грижи за близък и др. (Мръчков, 2014, стр. 186).

честота, но с малка тежина⁵ и със специфични последици – намален или загубен доход от упражнявана трудова дейност през непродължителните периоди на неработоспособност. Акцентът в осигуряването при болест не е върху заболяването, като конкретна причина за влошеното здравословно и/или функционално състояние, а върху така представените неблагоприятни икономически последици. Преценката за настъпването на осигурителен случай обаче изцяло е от компетентността на овластените за целта органи на медицинската експертиза.

Материален израз на осигурителната защита при болест с временна неработоспособност с общ характер са предоставяните парични обезщетения. Тяхното основно предназначение е да компенсират нетрудоспособните лица за понасяните неблагоприятни икономически последици (Георгиев, 2001, стр. 256), с което да позволят удовлетворяването на техните обичайни текущи потребности (Павлов, 1998, стр. 206). По своя характер те са контрибутивно плащане в парична форма, отпускано като насрещна дължима престация без преценка на нуждата при изпълнението на предварително определени условия и предпоставки в размер, изчисляван по предварително определена функционална зависимост, обвързваща предварително определени параметри и изплащано от началото на неработоспособността до момента на възстановяване на работоспособността или до настъпване на инвалидността. Така очертана, принципната организационна рамка (режим⁶) на обезщетенията при болест пряко кореспондира както с механизма на функциониране на социалното осигуряване, така и с регламентираните с Конвенция № 102 от 1952 г. на МОТ базови стандарти на социалната сигурност:

- Право на парично обезщетение придобиват само лица, които към момента на настъпване на покрития осигурителен риск принадлежат към състава на осигурителната съвкупност, от което произтича и участието им с вноски в провежданата осигурителна защита;

⁵ В процеса на оценката и установяване закономерността на проявление на рисковете в осигурителната теория и практика е прието да се използват показателите Честота на осигурителния случай, представляващ броя на настъпилите осигурителни случаи на 1 лице от средногодишната численост на осигурителната съвкупност, и Тежина на осигурителния случай, представляващ средната продължителност на състоянието на неработоспособност на един настъпил осигурителен случай (Георгиев, 2001, стр. 176 и сл.).

⁶ В осигурителната теория и практика е прието с понятието режим на осигурителните плащания да се представя съвкупността от решенията с организационен характер, регламентиращи придобиването на право, определянето на размера и продължителността на изплащане на дължимите престации (Георгиев, 2001, стр. 256 и сл.).

- Право на парично обезщетение придобиват само лица, по отношение на които обективно е установено състояние на неработоспособност, настъпило в резултат от проявлението на покрития осигурителен риск;

- Право на парично обезщетение придобиват само лица, които отговарят на други, предварително определени изисквания, най-често свързани с изпълнението на осигурителен стаж с определена (неголяма) продължителност. Изискването за осигурителен стаж може да бъде аргументирано както с необходимостта от съблюдаване принципа на еквивалентността, така и от стремеж за предотвратяване използване на ресурсите на осигурителния фонд извън тяхното строго целево предназначение;

- Обезщетението се определя в размер, обвързан и ограничаван с размера на получаваните през определен период или непосредствено преди настъпването на риска доходи от упражнявана трудова дейност, доколкото те представляват материален израз и конкретизация на понасяните неблагоприятни икономически последици и са базата за определяне на дължимите осигурителни вноски;

- Обезщетението се дължи за периода на неработоспособността, считано от първия ѝ ден или след изтичане на предварително определен кратък период, до момента на възстановяване на работоспособността, инвалидизиране (преценявано при обективни промени в хода на заболяването или към края на предварително определен период) или смърт. Периодът на отлагане на началния момент на изплащане на дължимото обезщетение представлява т.нар. карантинно време, въведено, подобно на изискването за предварително изпълнен осигурителен стаж, с цел предотвратяване използването на ресурсите на осигурителния фонд извън тяхното строго целево предназначение (Кацаров, 1967, стр. 300 и сл.). Вменяването в задължение на осигурителя да продължи да изплаща трудово възнаграждение през определен период в началото на неработоспособността, е въпрос на решение на ниво национално законодателство, мотивирано от стремеж за приобщаването му към процеса на осъществяване на контрол върху обективността на експертните решения относно настъпването и характеристиките на неработоспособността. Подобно решение, независимо че е често срещано в осигурителната практика, проф. В. Мръчков оценява като отклоняващо се от същността на осигурителните отношения (Мръчков, 2014, стр. 265).

II. Режим на паричните обезщетения при болест с временна неработоспособност с общ характер в избрани страни от Европейския съюз

Показателни за националната идентичност и организационна рамка на закрилата при болест и режима на паричните обезщетения при временна неработоспособност са данните, обобщавани и оповестявани от Евростат. През 2018 г. (вж. Таблица 1) делът на разходите за социални плащания при болест и медицинско обслужване в общите разходи за социална защита в страните от Европейския съюз варира от 18,73% в Кипър до 37,12% в Ирландия. През същата година най-голям дял на разходите за регулярно изплащани парични обезщетения с осигурителен характер при временна неработоспособност в общите разходи за социални плащания при болест и медицинско обслужване е регистриран в Люксембург (22,07%), в Полша (21,83%) и в Германия (19,75%).

Таблица 1

Социални плащания при болест и медицинско обслужване в страните от Европейския съюз през 2018 г.

Страна	Социални плащания при болест и медицинско обслужване					
	В % от общите разходи за соц. защита	Регулярни парични обезщетения		Продължаващо изплащане на възнаграждение		
		Млн. €	в % от общите разходи за соц. защита при болест	Млн. €	В % от	
					общите разходи за соц. защита при болест	общите разходи за парични обезщ. при болест
Белгия	25,66	4 045,37	11,91	3 966,88	11,68	98,06
България	28,82	289,48	10,61	289,46	10,61	99,99
Чехия	32,38	1 282,70	10,17	1 195,33	9,48	93,19
Дания	20,80	2 145,33	10,86	2 145,33	10,86	100,00
Германия	33,88	66 589,25	19,75	66 589,25	19,75	100,00
Естония	29,43	120,34	9,64	85,33	6,84	70,91
Ирландия	37,12	1 232,96	7,18	1 025,90	5,97	83,21
Гърция	19,21	409,43	4,69	333,97	3,82	81,57
Испания	26,22	10 668,79	14,37	10 668,79	14,37	100,00
Франция	26,77	17 434,80	8,18	17 434,80	8,18	100,00
Хърватска	32,91	544,97	14,74	544,97	14,74	100,00

Страна	Социални плащания при болест и медицинско обслужване					
	В % от общите разходи за соц. защита	Регулярни парични обезщетения		Продължаващо изплащане на възнаграждение		
		Млн. €	в % от общите разходи за соц. защита при болест	Млн. €	В % от	
					общите разходи за соц. защита при болест	общите разходи за парични обезщ. при болест
Италия	22,24	6 896,00	6,07	6 896,00	6,07	100,00
Кипър	18,73	99,15	13,63	96,66	13,29	97,49
Латвия	26,98	165,08	13,78	165,08	13,78	100,00
Литва	29,66	357,11	16,7	357,11	16,70	100,00
Люксембург	24,03	719,81	22,07	719,81	22,07	100,00
Унгария	27,67	570,97	8,72	543,16	8,29	95,13
Малта	35,06	89,53	13,31	81,42	12,10	90,94
Нидерландия	32,26	14 843,00	20,6	14 103,00	19,57	95,01
Австрия	25,70	4 063,61	14,06	4 048,43	14,01	99,63
Полша	21,42	4 589,63	21,83	3 957,79	18,83	86,23
Португалия	25,17	807,20	6,51	804,51	6,49	99,67
Румъния	28,36	378,17	4,34	378,17	4,34	100,00
Словения	33,20	516,74	15,42	492,29	14,69	95,27
Словакия	31,96	503,62	9,8	502,73	9,78	99,82
Финландия	22,23	2 125,92	13,62	2 068,15	13,25	97,28
Швеция	26,42	6 091,17	17,33	6 091,17	17,33	100,00
Обед. кралство	32,25	11 350,22	5,66	10 250,42	5,11	90,31

Източник: Евростат, (Tabellen pro Leistungen - Funktion Krankheit / Gesundheitsversorgung); (Ausgaben: wichtigste Ergebnisse).

Осигуряването при болест в Люксембург (Vergleichende Tabellen - Stand: 01.01.2021) се финансира с вноски и е задължително за всички наети и самонаети лица. В кръга на осигурените лица са включени и работещите пенсионери, които получават трудови доходи. Не подлежат на осигуряване лицата, които нямат постоянна заетост и са със заетост в рамките на календарната година по-малка от 3 месеца. Не е предвидена възможност за доброволно включване в осигурителната защита.

Преценката относно настъпването на състояние на неработоспособност е в правомощията на лекуващите лекари. Неработоспособното

лице, по искане на работодателя или носителя на осигуряването, може да бъде насочено за допълнителен медицински преглед.

Осигурените лица придобиват право на плащане при болест при условие, че имат изпълнен 6-месечен период на участие в осигуряването с вноски (не се включват периоди на получаване на обезщетения при безработица или при майчинство, за които не са правени вноски за осигуряване при болест).

Осигуреното лице има право на продължаващо изплащане на пълния размер на трудовото му възнаграждение до края на месеца, в който се пада 77-ият ден на неработоспособността (средно 13 седмици) в рамките на период с продължителност 18 месеца. До 80% от изплатените от работодателите суми през периодите на неработоспособност подлежат на възстановяване чрез системата на т.нар. работодателско застраховане.

Паричното обезщетение се определя в размер 100% от дохода на лицето, като се имат предвид най-високото месечно възнаграждение през 3-месечния период, предшестваш неработоспособността и средно-месечния размер на получаваните допълнителни доходи през 12-месечния период, предшестваш настъпването на риска. Плащането е месечно и не може да бъде по-малко от размера на социалната минимална заплата и по-голямо от нейния 5-кратен размер.

Плащанията се отпускат от първия ден, за период с максимална продължителност 78 седмици или до момента на отпускане на пенсия при инвалидност.

Осигурените лица, в случаи на необходимост от полагане на грижи за болно дете, имат право на обезщетение за период с продължителност, диференцирана съобразно възрастта на детето, мястото на провеждане на лечението (в домашни условия или в лечебно заведение) и наличието или не на увреждания.

Обезщетенията при временна неработоспособност се индексират съобразно динамиката на цените. Те не могат да бъдат получавани едновременно с други социални плащания или с доходи от трудова дейност. Възнаграждението, изплащано от работодателя през първоначалния период на неработоспособността, и паричното обезщетение, дължимо след изтичане на периода на продължаващо изплащане на възнаграждението, подлежат на данъчно облагане.

Осигуряването при болест в Полша (Vergleichende Tabellen - Stand: 01.01.2021) се финансира с вноски и е задължително за наетите лица. Предвидена е възможност за доброволно включване в осигурителната защита на самонаетите лица.

Преценката относно настъпването на състояние на неработоспособност е в правомощията на лекуващите лекари. Неработоспособното

лице, по искане на работодателя или носителя на осигуряването, може да бъде насочено за допълнителен медицински преглед.

Право на плащане при временна неработоспособност се придобива при наличие на изпълнен 30-дневен период на участие в осигуряването като задължително осигурено лице или 90-дневен период на участие в осигуряването като доброволно осигурено лице.

Осигуреното лице, при настъпване на неработоспособност с общ характер, има право да получава възнаграждение в размер 80% от средномесечното брутно трудово възнаграждение през 12-месечния период, предшестващ проявлението на риска. Това възнаграждение е за сметка на работодателя и се изплаща през първите 33 дни от болестта през календарната година (за лица на възраст над 50 години – през първите 14 дни от болестта).

Обезщетението при болест с общ характер се определя в размер, както следва:

- 100% от средномесечното брутно трудово възнаграждение през 12-месечния период, предшестващ настъпването на риска – в случай, че заболяването е настъпило по време на бременност;
- 70% от средномесечното брутно трудово възнаграждение през 12-месечния период, предшестващ настъпването на риска – през периода на болничен престой;
- 80% от средномесечното брутно трудово възнаграждение през 12-месечния период, предшестващ настъпването на риска – във всички останали случаи.

Плащанията се отпускат от първия ден за период с максимална продължителност 182 дни (270 дни – ако неработоспособността е поради туберкулоза).

Осигурените лица, при необходимост от полагане на грижи за член на семейството, имат право на обезщетение за период с продължителност, както следва:

- за гледане на дете на възраст до 8 години – до 60 дни годишно;
- за гледане на болно дете на възраст до 14 години – до 60 дни годишно;
- за гледане на друг член на семейството – до 14 дни годишно.

Обезщетенията при временна неработоспособност не могат да бъдат получавани едновременно с доходи от трудова дейност. Плащанията при болест (обезщетение и продължаващото изплащане на възнаграждение) подлежат на данъчно облагане. Върху изплатените през

периода на неработоспособността възнаграждения се дължи здравно-осигурителна вноска.

Осигуряването при болест в Германия (Vergleichende Tabellen - Stand: 01.01.2021) се финансира с вноски и е задължително за всички наети лица. Предвидена е възможност за доброволно участие в осигуряването при болест за определени категории лица. В случай на заболяване, ако са възпрепятствани да изпълняват трудовите си задължения, осигурените лица имат право на продължаващо изплащане на 100% от възнаграждението за период с продължителност до 6 седмици, при условие че е налице 4-месечен непрекъснат период на трудово правоотношение със съответния работодател.

Преценката относно настъпването на състояние на неработоспособност е в правомощията на лекарите, а относно техните решения може да бъде поискано експертно мнение.

Паричното обезщетение, дължимо след изтичане на периода на продължаващо изплащане на възнаграждението, се определя в дневен размер (за календарен ден) 70% от средните доходи от трудова дейност, върху които са направени осигурителни вноски през период с продължителност 3 месеца преди настъпването на риска, но не повече от 90% от нетните доходи. Периодът на получаване на парично обезщетение за едно и също заболяване е ограничен до 78 седмици в рамките на 3 години. Осигурените лица, в случай на необходимост от полагане на грижи за болно дете на възраст до 12 години, имат право на обезщетение за период с продължителност до 10 работни дни в рамките на една година.

Паричните обезщетения при временна неработоспособност не могат да бъдат получавани едновременно с други социални плащания или с доходи от упражнявана трудова дейност. Възнаграждението, изплащано през 6-седмичния първоначален период на неработоспособността, подлежи на данъчно облагане по общия ред. Паричното обезщетение, дължимо след изтичане на периода на продължаващо изплащане на възнаграждението, не подлежи на данъчно облагане.

III. Осигуряване при болест и организационна рамка на паричните обезщетения при временна неработоспособност с общ характер в България

Осигуряването при болест с временна неработоспособност с общ характер в България се провежда като част от Държавното обществено осигуряване (ДОО) и се финансира с вноски в рамките на осигуровката⁷ „Общо заболяване и майчинство“. То е организирано като задължително за лицата, упражняващи трудова дейност по логиката на наемните отношения на различни основания, подробно разписани в текстовете на чл. 4, ал. 1, т. 1 – 10 и чл. 4а, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване (КСО), и като доброволно – за лица, упражняващи трудова дейност и получаващи доходи от труд като самоосигуряващи се⁸ (Кодекс за социално осигуряване. ДВ, бр. 110 от 1999 г., чл. 4, чл. 4а, чл. 5, ал. 2 и чл. 6, ал. 8).

Установяването и удостоверяването на неработоспособността е в правомощията на органите на медицинската експертиза - лекуващ лекар/лекар по дентална медицина, лекарски консултативни комисии (ЛКК), териториални експертни лекарски комисии (ТЕЛК) и Националната експертна лекарска комисия (НЕЛК). Временна неработоспособност е налице в случай, че осигуреното лице не може или е възпрепятствано да работи. Отпускът се оформя с болничен лист, издаван за времето от първия ден на настъпване на временната неработоспособност до нейното възстановяване или до установяване на трайно намалена работоспособност от ТЕЛК. Когато временната неработоспособност е продължила повече от 6 месеца без прекъсване или 12 месеца с прекъсване в две предходни години и в годината на боледуването, отпуск се разрешава само след контролен преглед от ТЕЛК на всеки два месеца, при условие че са налице обективни признаци за възстановяване на работоспособността в следващите 6 месеца (Наредба за медицинската експертиза. ДВ, бр. 51 от 27.06.2017 г., чл. 3, чл. 6).

⁷ Понятието „осигуровка“ следва да се разбира като относително самостоятелна във финансово и организационно отношение част от провежданото социално осигуряване, обособена по повод предоставяната защита при настъпването на един или няколко риска със сходни осигурителнотехнически характеристики.

⁸ Такива са: лицата, регистрирани като упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност, лицата, упражняващи трудова дейност като еднолични търговци, собственици или съдружници в търговски дружества и физическите лица - членове на неперсонифицирани дружества, лицата, които се облагат по реда на чл. 26, ал. 7 от Закона за данъците върху доходите на физическите лица и регистрираните земеделски стопани и тютюнопроизводители.

Органите на медицинската експертиза са задължени да представят в Националния осигурителен институт (НОИ) данните, съдържащи се в издадените от тях болнични листове (Закон за здравето. ДВ, бр. 70 от 10.08.2004 г., чл. 103а). В правомощията на лекарите, експерти по експертиза на временната неработоспособност в териториалните подразделения на НОИ, като контролен орган на носителя на публичното социално осигуряване, е осъществяването на контрол по спазването на Закона за здравето и нормативните актове по прилагането му във връзка с функционирането на осигурителните отношения (Правилник за организацията и дейността на НОИ. ДВ, бр. 8 от 28.01.2014 г., чл. 31, ал. 1 и 2). Заинтересованите лица и органи (осигурените лица, осигурителите, органите на НОИ и др.) могат да обжалват решенията на органите на медицинската експертиза по реда и в сроковете, указани в чл. 112 от Закона за здравето.

Осигурените лица придобиват право на плащане при болест с временна неработоспособност с общ характер, ако имат не по-малко от 6 месеца осигурителен стаж⁹. Плащането започва от първия ден на настъпването на неработоспособността и продължава до възстановяване на работоспособността или до установяване на инвалидност (Кодекс за социално осигуряване. ДВ, бр. 110 от 1999 г., чл. 40, ал. 1, чл. 42, ал. 1).

Текстът на чл. 40, ал. 5 от КСО задължава осигурителите да изплащат на осигуреното лице, за първите 3 работни дни от неработоспособността, 70% от среднодневното брутно трудово възнаграждение за месеца, през който е настъпила неработоспособността, но не по-малко от 70% от среднодневното уговорено възнаграждение.

Дневното парично обезщетение при болест с временна неработоспособност с общ характер, изплащано от НОИ, е в размер 80% от среднодневното брутно трудово възнаграждение или среднодневния

⁹ Изискването за 6 месеца осигурителен стаж не се отнася за лицата, ненавършили 18-годишна възраст (Кодекс за социално осигуряване. ДВ, бр. 110 от 1999 г., чл. 40, ал. 1). На основание чл. 9 от КСО, за осигурителен стаж във връзка с придобиване право на парично обезщетение при временна неработоспособност се зачита и времето на платен и неплатен отпуск за отглеждане на дете; времето на платените и неплатените отпуски за временна неработоспособност, за бременност и раждане и при осиновяване на дете до 5-годишна възраст; времето на неплатен отпуск до 30 работни дни през една календарна година (за 2020 г. – до 60 работни дни, за 2021 г. – до 90 работни дни); времето, през което самоосигуряващите се лица, които се осигуряват за общо заболяване и майчинство, са получавали парични обезщетения за временна неработоспособност, бременност и раждане, отглеждане на малко дете и осиновяване на дете до 5-годишна възраст и периодите на временна неработоспособност, бременност и раждане, отглеждане на малко дете и осиновяване на дете до 5-годишна възраст, през които не са имали право на парично обезщетение.

осигурителен доход, върху които са внесени или дължими осигурителни вноски (за самоосигуряващите се лица – върху които са внесени осигурителни вноски) за общо заболяване и майчинство за периода от 18 календарни месеца, предхождащи месеца на настъпване на неработоспособността. Дневното парично обезщетение не може да надвишава среднодневното нетно възнаграждение за периода, от който е изчислено обезщетението (Кодекс за социално осигуряване. ДВ, бр. 110 от 1999 г., чл. 41).

С текстовете на КСО е уредено правото на осигурените лица на обезщетение в случаите на:

- поставяне под карантина (за срока на карантината) или отстраняване от работа по предписание на здравните органи – за срока на отстраняване, ако лицето не може да бъде трудоустроено, но за не повече от 90 календарни дни (Кодекс за социално осигуряване. ДВ, бр. 110 от 1999 г., чл. 43);

- санаторно-курортно лечение по предписание на здравните органи – за целия престой, включително до три календарни дни за пътуване (Кодекс за социално осигуряване. ДВ, бр. 110 от 1999 г., чл. 44);

- гледане или належащо придружаване за медицински преглед, изследване или лечение в страната или в чужбина на болен член на семейството над 18-годишна възраст – на всеки осигурен до 10 календарни дни през една календарна година; гледане или належащо придружаване за медицински преглед, изследване или лечение в страната или в чужбина на болно дете до 18-годишна възраст – до 60 календарни дни през една календарна година общо за всички осигурени членове на семейството; гледане на дете под карантина до 18-годишна възраст, болно от заразна болест – до изтичането на срока на карантината; гледане на болно дете до 3-годишна възраст, настанено в заведение за болнична помощ заедно с осигурения – за времето, през което осигуреният е бил в заведението; гледане на здраво дете, върнато от детско заведение поради карантина – докато трае карантината (Кодекс за социално осигуряване. ДВ, бр. 110 от 1999 г., чл. 45, ал. 1).

Съгласно чл. 46, ал. 3 от КСО, парично обезщетение за временна неработоспособност не се изплаща на лица, упражняващи трудова дейност, която е основание за осигуряване за общо заболяване и майчинство през периодите, за които са издадени актове от здравните органи.

Текстът на чл. 13, ал. 1, т. 6 от Закона за данъците върху доходите на физическите лица (Закон за данъците върху доходите на физическите лица. ДВ, бр. 95 от 24.11.2006 г.) определя доходите от задължително осигуряване в България (в т.ч. и паричните обезщетения при болест с

временна неработоспособност с общ характер) или в чужбина като необлагаеми.

Възнагражденията, изплащани от осигурителите през първите 3 работни дни от състоянието на неработоспособността на основание чл. 40, ал. 5 от КСО, са елемент от осигурителния доход, върху който се определят дължимите осигурителни вноски както за социално (Наредба за елементите на възнаграждението и за доходите, върху които се правят осигурителни вноски. ДВ, бр. 6 от , чл. 3, ал. 1), така и за здравно (Закон за здравното осигуряване. ДВ, бр. 70 от 19.06.1998 г., чл. 40, ал. 1, т.1) осигуряване. За периодите на временна неработоспособност, на основание чл. 40, ал. 1, т. 5 от Закона за здравното осигуряване, се дължи здравноосигурителна вноска за сметка на работодателя, определяна в размера на дължимата от него част от вноската (4,8%¹⁰) върху минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица (650 лв. – 2021 г.¹¹).

Оповестените от НОИ данни (вж. Таблица 2) представляват своеобразно отражение на така представената организационна рамка на осигуряването при болест и режим на паричните обезщетения при временна неработоспособност с общ характер в България. През периода 2018 – 2020 г.:

¹⁰ Здравноосигурителната вноска, определена със Закона за бюджета на Националната здравноосигурителна каса за 2021 г. (Закон за бюджета на Националната здравноосигурителна каса за 2021 г. ДВ, бр. 103 от 04.12.2020 г., чл. 2) е в размер 8% и се разпределя, съгласно чл. 40, ал. 1, т. 1 от Закона за здравното осигуряване, в съотношение 60:40 между работодателя и осигурения.

¹¹ Определен със Закона за бюджета на Държавното обществено осигуряване за 2021 г. (Закон за бюджета на Държавното обществено осигуряване. ДВ, бр. 103 от 04.12.2021 г., чл. 9, т. 2).

Таблица 2

Парични обезщетения при болест с временна неработоспособност с общ характер в България (2018 – 2020 г.)

Показатели *	2018 г.	2019 г.	2020 г.
Средномесечен брой осигурени в ДОО лица	2790182	2794029	2693720
Средномесечен осигурителен доход на осигурените в ДОО лица, лв.	889,90	986,52	1069,50
Средномесечна брутна работна заплата на наетите по трудово и служебно правоотношение, лв.	1130,58	1261,17	1366,17
Брой работни дни	249	249	250
Среднодневен осигурителен доход на осигурените в ДОО лица, лв.	42,89	47,54	51,34
Среднодневна брутна работна заплата на наетите по трудово и служебно правоотношение, лв.	54,49	60,78	65,58
Брой изплатени обезщетения	2748056	2709904	2197830
Брой дни в неработоспособност с плащания от ДОО	17593279	17196157	17563023
Общ размер на изплатените обезщетения, лв.	549199395	589637781	685561130
Среднодневен размер на изплатените обезщетения, лв.	31,22	34,29	39,03
Честота на осигурителния случай	0,9849	0,9699	0,8159
Тежина на осигурителния случай	6,40	6,35	7,99
Тежина (брой дни в неработоспособност) на 1 осигурено лице	6,31	6,15	6,52
Равнище на среднодневния размер на изплатените обезщетения спрямо среднодневния размер на осигурителния доход, %	72,78	72,13	76,03
Равнище на среднодневния размер на изплатените обезщетения спрямо среднодневния размер на брутна работна заплата, %	57,29	56,41	59,52

* Представената информация е обобщена и се отнася за случаите, породени от общо заболяване, нетрудови злополуки, гледане на болен член от семейството и карантина и санаторно-курортно лечение поради общо заболяване.

Източник: НОИ, НСИ: (Социалноосигурителни показатели по пол 2012 - 2020 г.); (Показатели, характеризиращи временната неработоспособност на осигурените лица. Статистически бюлетин - 2020 г.); (Показатели, характеризиращи временната

неработоспособност на осигурените лица. Статистически бюлетин - 2019 г.); (Показатели, характеризиращи временната неработоспособност на осигурените лица. Статистически бюлетин - 2018 г.); (Средна брутна месечна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение - 2018 г., 2019 г., 2020 г.); (Работни и почивни дни - 2018 г., 2019 г. и 2020 г.).

- Средномесечният брой на осигурените в ДОО лица намалява от 2 790 182 (през 2018 г.) на 2 693 720 души (през 2020 г.) при нарастване на средномесечния осигурителен доход от 889,90 лв. (през 2018 г.) на 1069,50 лв. (през 2020 г.) и на средномесечната брутна заплата на наетите лица от 1130,58 лв. (през 2018 г.) на 1366,17 лв. (през 2020 г.);

- Броят на изплатените обезщетения намалява от 2 748 056 (през 2018 г.) на 2 197 830 (през 2020 г.), донякъде обяснимо предвид намалението на средномесечния брой на осигурените лица през периода;

- Независимо от намалението на средномесечния брой на осигурените лица и на броя на изплатените обезщетения, общият брой на дните в неработоспособност, за които са изплатени обезщетения от ДОО през 2020 г. (17 563 023), е само с 30 256 по-малък от броя на дните в неработоспособност, за които са изплатени обезщетения от ДОО през 2018 г. (17 593 279);

- Динамиката на показателите за честота и тежина на осигурителния случай свидетелства за настъпили изменения в рисковата експозиция на осигурените лица. Намаляването на честотата на настъпване на осигурителен случай (от 0,9849 през 2018 г. на 0,8159 през 2020 г.) е съпътствано от осезаемо нарастване на неговата тежина – средната продължителност на периода на неработоспособност, породена от един осигурителен случай през 2020 г. е 7,99 дни, което е с 1,59 дни повече спрямо средната продължителност на неработоспособността, породена от един осигурителен случай през 2018 г. (6,40 дни). Тези изменения обуславят и нарастването на тежината (броят на дните в неработоспособност) на 1 осигурено лице – от 6,31 дни (през 2018 г.) на 6,52 дни (през 2020 г.);

- Среднодневният размер на изплатените обезщетения нараства от 31,22 лв. (през 2018 г.) на 39,03 лв. (през 2020 г.), което представлява 76,03% от среднодневния размер на осигурителния доход на осигурените в ДОО лица и едва 59,52% от среднодневния размер на брутната работна заплата на наетите лица¹² през 2020 г. – далеч под разписаното в чл. 41, ал. 1 от КСО равнище на предоставяното осигурително плащане.

¹² По данни на НОИ (Държавното обществено осигуряване през 2020 г., 2021, стр. 86), през 2020 г., броят на лицата, осигурени в ДОО като наети на различни основания, представлява почти 90% от съвкупността на осигурените лица, а брутната работна заплата е определящ елемент на техния осигурителен доход.

Заклучение

Като цяло осигуряването при болест и режимът на паричните обезщетения при временна неработоспособност с общ характер в България са в унисон с теоретико-методологическите постановки на осигурителната защита и базови организационни стандарти на социалната сигурност, а възприетите организационни решения наподобяват осигурителната практика в разгледаните страни от Европейския съюз. То се финансира с вноски и е задължително за наетите лица. Предвидена е възможност за доброволно включване в осигурителната защита на самонаетите лица. Придобиването на право на парично обезщетение е обвързано с изискването за изпълнен осигурителен стаж с продължителност, съобразена с наложената с разпоредбите на чл. 18 от Конвенция № 102 от 1952 г. на МОТ продължителност на извършване на плащания при всеки случай на заболяване. Регламентираното задължение на работодателя да изплаща на осигурените лица възнаграждение през първите 3 работни дни от неработоспособността кореспондира с практиката в страните от Европейския съюз.

Размерът на паричното обезщетение при болест с временна неработоспособност с общ характер е пряко обвързан с размера на получаваното от лицето възнаграждение по начин, удовлетворяващ изискванията на базовите стандарти за постигане на социална сигурност, но равнището му, най-вече спрямо брутното трудово възнаграждение към момента на настъпване на неработоспособността едва ли може да бъде възприето като удовлетворително. Това естествено провокира дискусия относно целесъобразността и възможностите за организационни промени - чрез пряко обвързване на размера на паричното обезщетение при болест с временна неработоспособност с нетното трудово възнаграждение при подходяща норма на заместване на дохода, чрез редуциране продължителността на периода, от който се определя базовата величина за изчисляване размера на паричното обезщетение при временна неработоспособност или чрез въвеждане на минимален размер на отпускните обезщетения, подобно на практиката по определяне размера на паричните обезщетения при бременност и раждане, регламентирана с текста на чл. 49, ал. 1 от КСО.

Използвани източници

- Ausgaben: wichtigste Ergebnisse.* (н.д.). Извлечено от Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/SPR_EXP_SUM__custom_1297403/default/table?lang=de
- Tabellen pro Leistungen - Funktion Krankheit / Gesundheitsversorgung.* (н.д.). Извлечено от Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/SPR_EXP_FSI__custom_1297347/default/table?lang=de
- Vergleichende Tabellen - Stand: 01.01.2021.* (н.д.). Извлечено от MISSOC: <https://www.missoc.org/missoc-information/missoc-vergleichende-tabellen-datenbank/?lang=de>
- Георгиев, З. П. (2001). *Теория на социалното осигуряване*. Свищов: АИ "Ценов".
- Държавното обществено осигуряване през 2020 г.* (2021). София: НОИ.
- Закон за бюджета на Държавното обществено осигуряване. ДВ, бр. 103 от 04.12.2021 г.* (н.д.).
- Закон за бюджета на Националната здравноосигурителна каса за 2021 г. ДВ, бр. 103 от 04.12.2020 г.* (н.д.).
- Закон за данъците върху доходите на физическите лица. ДВ, бр. 95 от 24.11.2006 г.* (н.д.). Извлечено от lex.bg: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135538631>
- Закон за здравето. ДВ, бр. 70 от 10.08.2004 г.* (н.д.).
- Закон за здравето осигуряване. ДВ, бр. 70 от 19.06.1998 г.* (н.д.).
- Кацаров, И. (1957). *Обществено осигуряване на работниците и служителите*. София: Наука и изкуство.
- Кацаров, И. (1967). *Теория на общественото осигуряване. Част II*. Свищов.
- Кодекс за социално осигуряване. ДВ, бр. 110 от 1999 г.* (н.д.).
- Конвенция № 102 на Международната организация на труда за социална сигурност (минимални стандарти), 1952 г.* (н.д.). ДВ, бр. 54 от 2008 г.
- Международна класификация на функционирането, уврежданията и здравето.* (2018). Извлечено от Световна здравна организация: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42407/9241545429-bul.pdf?sequence=470&isAllowed=y>
- Международните трудови конвенции в България.* (1992). София.
- Мръчков, В. (2014). *Осигурително право*. София: Сиби.
- Наредба за елементите на възнаграждението и за доходите, върху които се правят осигурителни вноски. Дв, бр. 6 от .* (н.д.).
- Наредба за медицинската експертиза. ДВ, бр. 51 от 27.06.2017 г.* (н.д.).

- Павлов, Н. (1998). *Социално осигуряване (организационно-управленски аспекти)*. Свищов: АИ "Ценов".
- Показатели, характеризиращи временната неработоспособност на осигурените лица. Статистически бюлетин - 2019 г.* (н.д.). Извлечено от Национален осигурителен институт: https://www.nssi.bg/images/bg/about/statisticsandanalysis/statistics/pokazатели/SPRAVKA_bolnichni_template-2019.pdf
- Показатели, характеризиращи временната неработоспособност на осигурените лица. Статистически бюлетин - 2018 г.* (н.д.). Извлечено от Национален осигурителен институт: https://www.nssi.bg/images/bg/about/statisticsandanalysis/statistics/obz/SPRAVKA_bolnichni_31-12-2018.pdf
- Показатели, характеризиращи временната неработоспособност на осигурените лица. Статистически бюлетин - 2020 г.* (н.д.). Извлечено от Национален осигурителен институт: https://www.nssi.bg/images/bg/about/statisticsandanalysis/statistics/pokazатели/SPRAVKA_bolnichni_31_12_2020.pdf
- Правилник за организацията и дейността на НОИ. ДВ, бр. 8 от 28.01.2014 г.* (н.д.).
- Работни и почивни дни - 2018 г., 2019 г. и 2020 г.* (н.д.). Извлечено от КиК Инфо: <https://kik-info.com/spravochnik/calendar/2020/>
- Рекомендация 67 об обеспечении дохода, 1944 г.* (н.д.). Извлечено от МОТ: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/normativeinstrument/wcms_r067_ru.htm
- Социалноосигурителни показатели по пол 2012 - 2020 г.* (н.д.). Извлечено от Национален осигурителен институт: https://www.nssi.bg/images/bg/about/statisticsandanalysis/statistics/pokazатели/Table_Pol_pokazатели-2012-2020_BG.pdf
- Средна брутна месечна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение - 2018 г., 2019 г., 2020 г.* (н.д.). Извлечено от Национален статистически институт: <https://www.nsi.bg/bg/content/3928/%D0%BD%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%BE-%D0%BD%D0%B8%D0%B2%D0%BE>
- Устав (Конституция) Всемирной Организации Здравоохранения.* (н.д.). Извлечено от Электронный фонд правовых и нормативно-технических документов: <https://docs.cntd.ru/document/901977493>

Пламен П. Йорданов е доктор по икономика и доцент в катедра „Застраховане и социално дело“ към факултет „Финанси“ на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов. **Научните му интереси** са свързани с теоретико-методологическите и организационно-управленски аспекти на публичното и допълнителното социално осигуряване.

ORCID ID: 0000-0002-8582-2809

Маргарита Ив. Николова е доктор по икономика и главен асистент в катедра „Застраховане и социално дело“ към факултет „Финанси“ на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов. **Научните ѝ интереси** са свързани с икономиката и организацията на публичното социално и здравно осигуряване.

ORCID ID: 0000-0002-5448-5061

Жанета Ем. Ангелова е докторант в редовна форма на обучение в катедра „Застраховане и социално дело“ към факултет „Финанси“ на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов. **Научните ѝ интереси** във връзка с разработване на дисертационното изследване са свързани с икономиката и организацията на публичното социално осигуряване.

ORCID ID: 0000-0002-7513-6370

ISSN 0323-9004

Народно стопански архив

Свищов, година LXXIV, книга 3 - 2021

**Очертаване линиите на разлома
в Европейския съюз**

**Организационно-икономически характеристики
на обезщетенията при болест с временна
неработоспособност**

**Ефекти на глобалната икономическа криза
и COVID-19 пандемията върху управлението
на държавния дълг в силно задлъжнели страни**

**Влияние на глобалните тенденции и COVID-19
върху развитието на международните нови
предприятия**

**Икономическият растеж в еврозоната
и на Балканите: коинтеграционен анализ**

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

СВИЩОВ

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
Проф. д-р Йордан Василев – зам. главен редактор
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Светослав Илиичовски
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Анатолий Асенов
Доц. д-р Тодор Кръстевич

МЕЖДУНАРОДЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р ик.н. Михаил А. Ескиндаров – Финансов университет при Правителството на Руската федерация, Москва (Русия).
Проф. д-р ик.н. Григоре Белостечник – Молдовска академия за икономически изследвания, Кишинев (Молдова).
Проф. д-р ик.н. Михаил Ив. Зверьяков – Одески държавен икономически университет, Одеса (Украйна).
Проф. д-р ик.н. Андрий Крисоватий – Тернополски национален икономически университет, Тернопол (Украйна).
Проф. д-р ик.н. Йон Кукуй – Университет Валахия, Търговище (Румъния)
Проф. д-р Кен О'Нийл – Университет Ълстер (Ирландия)
Проф. д-р Ричард Торп – Университет Лийдс (Великобритания)
Проф. д-р ик.н. Олена Непочатенко – Умански национален аграрен университет, Уман (Украйна)
Проф. д-р ик.н. Дмитрий Лукьяненко – Киевски национален икономически университет "Вадим Гетман", Киев (Украйна)
Доц. д-р Мария Стефан – Университет "Валахия", Търговище (Румъния)
Доц. д-р Анисоара Дуика – Университет "Валахия", Търговище (Румъния)
Доц. д-р Владимир Климух – Брановички държавен университет, Бранович (Беларус)

Екип за техническо обслужване:

Технически секретар – Деяна Веселинова
Стилов редактор – Анка Танева
Превод на английски език – ст. преп. Венцислав Диков и ст. преп. д-р Петър Тодоров

Адрес на редакцията:

5250 Свищов, ул. „Ем. Чакъров” 2
Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
☎ (+359) 889 882 298
Д-р Росица Проданова – технически секретар
☎ (+359) 631 66 309, e-mail: nsarhiv@uni-svishtov.bg
Благовеста Борисова – компютърен дизайн
☎ (+359) 882 552 516, e-mail: b.borisova@uni-svishtov.bg

Отпечатването на списанието за 2021 г. се осъществява с безвъзмездната финансова помощ на Фонд „Научни изследвания” – Договор ДНП № КП-06-ПП2-0045 по конкурс „Българска научна периодика – 2021 г.”

© Академично издателство „Ценов” – Свищов
© Стопанска академия „Димитър А. Ценов” – Свищов

НАРОДНОСТОПАНСКИ АРХИВ

ГОДИНА LXXIV, КНИГА 3 – 2021

СЪДЪРЖАНИЕ

Атанас Дамянов

Очертаване линиите на разлома в Европейския съюз /3

Пламен Йорданов, Маргарита Николова, Жанета Ангелова

Организационно-икономически характеристики
на обезщетенията при болест с временна неработоспособност /15

Величка Николова

Ефекти на глобалната икономическа криза и COVID-19 пандемията
върху управлението на държавния дълг в силно задлъжнели страни /36

Маргарита Е. Михайлова

Влияние на глобалните тенденции и COVID-19
върху развитието на международните нови предприятия /53

Милена М. Ковачевич

Икономическият растеж в еврозоната и на Балканите:
коинтеграционен анализ /68